

קול צופיין

קול צפ"ר נשאו קול יחדו ירגנו

נח תשע"ט | השיעור השבועי מ'סודו של מרן הראשון לציון הרה"ג המקובל האל-קי הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל

השיעור נמסר ע"י הרה"ג **שמואל אליהו** הרב הראשי של צפת

מאימתי מברכין על הגשמים? משיצא חתן לקראת כלה

שההמצאות הללו הרימו גם את ראשם עד לשמים, עד שהם אומרים: "וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם".

כשראשו של אדם נמצא בשמים, הוא יכול בקלות להידרדר לגול ולשחיתות. "וְתִשְׁחַת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וְתִמְלֹא הָאָרֶץ חָמָס" (בראשית ו יא). אולי זאת הסיבה שבגללה נקרא המבול "מי נח" על שמו של נח, "כי מי נח זאת לי" (ישעיה טז ט), כיוון שהוא היה אחראי לקידמה הגדולה שהצמיחה בעקפיין את כל התופעות המכוערות האלה. הציפייה ממנו היא שישתמש בשמו ובכוחו לעצור את ההידרדרות.

תיקון עולם באמצעות התיבה

עצירת ההידרדרות יכולה להיות בשני אופנים. האחד, לקחת את העולם חזרה אחורה לעולם ללא קידמה. האופן השני הוא להשתמש דווקא בקידמה עצמה בשביל לתקן את הקלקול. אלוקים בוחר בדרך השנייה ומבקש מנח להמציא את ההמצאה הגדולה מכולן, תיבה שאורכה 150 מטר, רוחבה 25 מטר וגובהה 15 מטר. גודל התיבה הוא כגודלה של נושאית מטוסים בינונית. בתקופת נח, שכזכור החלה בלי משור, פטיש ומסמר, הייתה התיבה הפלא הגדול בעולם, שיא הקידמה והטכנולוגיה האנושית. פלא שכל העולם דיבר עליו. באמצעותו הפלא הזה היה נח אמור להחזיר את העולם כולו לדרך הישר. כאשר הפלא הזה לא מרשים אותם והם ממשיכים בדרךם, אלוקים מביא עליהם את המבול.

נח לאברהם להמשיך בדרך

עשרה דורות אחרי נח, ממשיך אברהם את דרכו, וגם הוא מביא ברכה גדולה לעולם, "וַנִּבְרָכֶךָ בְּךָ כָּל מִשְׁפַּחַת הָאֲדָמָה" (בראשית יב ג). הוא מנצח את ארבעת המלכים המרושעים ששיעבדו והרסו את סדום ועמורה ואת חמש ערי הכיכר ומביא ברכה גדולה לכל השבויים ומשפחותיהם. "וַיָּשָׁב אֶת כָּל הָרֶכֶשׁ וְגַם אֶת לוֹט אָחִיו וְרָקֶשׁ הַשִּׁיב וְגַם אֶת הַנָּשִׁים וְאֶת הָעָם" (בראשית יד טז). המלכים כולם מעריצים אותו ויוצאים לקראתו "אֶל עֶמְקֵי שְׁוֹנֵה הָאֵמֶק הַקָּלָף". אמרו חכמינו "שהושוו שם כל האומות והמליכו את אברהם עליהם לנשיא אלהים ולקצין" (רש"י שם).

כי מי נח זאת לי

נח להמציא

ההיכרות הראשונה שלנו עם נח היא בציון שמו: "וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה יִנְחָמֵנוּ מִפְּעֻשָׁנוּ וּמִעֲצָבוֹן יָדֵינוּ" (בראשית ה כט). ובמה הוא עשה נוח לעולם? "התקין להם מחרשות ומגלות וקרדומות וכל כלי מלאכה" (תנחומא בראשית). לא קשה לדמיין כמה לא נוח לחרות עצים בלי מסור וקרדומות. כמה לא נוח לבנות שולחנות, כיסאות ומיטות בלי פטיש ומסמרים. כמה קשה לבנות בתים כשהכול נעשה באמצעות ידיים כואבות. ההמצאות של נח פשטו בכל העולם והזניקו אותו קדימה. על זה נאמר בגמרא: "צדיק בא לעולם טובה באה לעולם" (סנהדרין ק"ג ע"ב).

כיוון שנוולד נח חזר העולם ליישובו

כלי העבודה החדשים שהמציא נח הביאו ברכה גדולה גם בתנובת הארץ, על כן נקרא נח בשם "איש האדמה". הוא מציל את האנשים מהקללה, "מִן הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אָרְרָה ה'". ובמה ההצלה מתבטאת? "קודם שנוולד נח לא כשהיו זורעין היו קוצרין, אלא היו זורעין חטים וקוצרין קוצים ודרדרים. כיון שנוולד נח חזר העולם ליישובו. קצרו מה שזרעו; זורעין חיטין וקוצרין חטים, שעורים וקוצרין שעורים". בעקבות המצאת המחרשה ושאר כלי עיבוד האדמה, מגיעות כמויות התבואה לממדים שהעולם לא הכיר קודם. האנשים החלו להיות שבעים ומרוצים מהחיים.

מגדל – וראשם בשמים

הברכה שבאה בעקבות ההמצאות של נח יצרה אצל הדור שאחריו שאיפה לחיקוי. אנשי דור הפלגה ממציינים גם הם המצאה שמשנה את העולם. "וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ הִבֵּה נִלְבְּנָה לְבָנִים וְנִשְׁרָפָה לְשָׂרָפָה וְתִהְיֶה לָּהֶם הִלְבְּנָה לְאֶבֶן וְהַחֲמֹר הִיָּה לָהֶם לְחֵמֶר" (בראשית יא ג). הם ממציינים לבנים ובאמצעותם הם מצליחים לבנות עיר ולהרים בניינים גבוהים שלא היו כמותם. "וַיֹּאמְרוּ הִבֵּה נִבְנֶה לָּנוּ עִיר וּמְגִדָּל וְרָאִשׁוּ בְשָׁמַיִם". הבעיה היא

אנשי סדום לוקחים את הברכה והופכים אותה לקללה. אחרי שהוכרעו לכדורעומר עם ארבעת המלכים שלו, הם לא צריכים עוד לשלם מוס, אימת המלכים הללו לא מוטלת עליהם והם משחיתים את דרכם במידה שלא הייתה כמותה. "הנה זה היה עון סדם אחותך גאון שבעת להם ושלות השקט היה לה ולבנותיה ויד עני ואביון לא החזיקה" (יחזקאל טז מט). אברהם לוקח אחריות על הברכה הזאת ומנסה להציל את סדום מהברכה שהפכה לקללה. כשהוא לא מצליח, היא אכן נהפכת לתל מלח.

נה למשה ללמד סגוריה על העם

גם משה ממשיך להביא את הברכה. כך קורה ביציאת מצרים, כשעם ישראל מקבל שפע גדול. הם יוצאים לחרות ויוצאים עם שלל גדול של כסף וזהב, אלא שמרוב חרות ועושר זחה דעתם והם עושים את העגל. "אנכי נתתי לה הדגן והתירוש והיצהר וקסף הרביתי לה וזהב עשו לבעל" (הושע ב י). משה מלמד עליהם סגוריה ואומר "לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די, הוא גרם שעשו את העגל" (ברכות לא ע"ב). לכן משה מוסר נפשו בשבילם ואומר: "ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת" (שמות לב לב) ובסופו של דבר הם חוזרים לדרך הישר.

שחרור משעבוד מלכיות – פריקת עול

גם בימינו אנחנו מתמודדים עם שפע שעלול לגרום לכפירה ולזיכחות דעת. לפני מאתיים שנה החל עם ישראל לקבל לאט לאט שוויון זכויות באירופה וברוסיה. קראו לזה אמנציפציה. השחרור הזה הביא תהליך גדול של השכלה וחילון, התבוללות ופריקת עול תורה ומצוות באירופה, ברוסיה ובארצות הברית. והדבר לא מפתיע. הגמרא מתארת לנו שבתחילת תהליך הגאולה "תקמת סופרים תסרח, ויראי חטא יפאסו, והאמת תהא נעדרת, נערים ילבינו פני יקנים, גדולים נעמדו מפני הקטנים. בן מנבל אב, בת קמה באמה, פלה בחמותה, אויבי איש - אנשי ביתו, פני הדור כפני הפלג" וכו' (סוטה מט ע"ב).

השחרור שעם ישראל מקבל גורם לו לפרוק עול תורה ומצוות, כמו שהיה ביציאת מצרים. בסופו של דבר עם ישראל חוזר אל אביו שבשמים כשהוא גם בן חורין וגם עובד ה'. על כן מסיימת שם הגמרא ואומרת: "ועל מי יש לנו להשען? על אבינו שבשמים". שהרי הוא הבטיח כי "והיה ביום ההוא נאם ה' צבאות אכרית את שמות העצבים מן הארץ ולא יזכרו עוד וגם את הנביאים ואת רוח הטמאה (יצר הרע - רש"י) אעביר מן הארץ" (זכריה יג ב).

גשמים – ביטוי של אהבה

ונתתי מטר ארצכם בעתו

אחד מהאופנים שבהם אלוהים משפיע לנו שפע של חיים הוא המים. במצרים המים הביאו את המצרים לעשות את האור אלוהים אחרים. בארץ ישראל המים אמורים להביא את האדם ליראת שמים. באמצעות המים מתארת התורה את ההבדל בין ארץ ישראל לארץ מצרים. בארץ ישראל הגשמים הם הסימן לדעת אם יש אהבה בינינו לבין אלוהים או לא. כך אנו קוראים בקריאת שמע פעמיים בכל יום. כך כתוב על כל

מזוזה. כך אנו מניחים על עצמינו בכל פעם שמניחים תפילין. ומה קוראים בקריאת שמע? גשמים באים מאהבת ה': "והיה אם שמוע תשמענו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם". אם יש אהבה ה' - יש גשם. "ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך ותירשך ויצהרך". הגשם הזה הוא ביטוי לאהבה. אם אין גשם, הרי זה סימן לכעס ח'. "והיה אף ה' בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר". עצירת הגשמים היא תחילתה של גלות, שנאמר: "והאדמה לא תתן את יבולה ואבדתם מהרה מעל הארץ הטבה אשר ה' נתן לכם".

מוזדים אנחנו לך על כל טפה וטפה

על האהבה שבירידת הגשמים לומדים גם מהודאה על גשמים. כך אומרת הגמרא: "מאימתי מברכין על הגשמים? משיצא חתן לקראת פלה. מאי מברכין? אמר רב יהודה, 'מוזדים אנחנו לך על כל טפה וטפה שהורדת לנו'. וכך אומרים חלקים רבים מנשמת כל חי "אלו פינו מלא שירה פנים וכו', אין אנו מספיקין להודות לך ה' אלהינו עד תשתתחו. ברוך אתה ה', אל רב ההודאות" (ברכות נט ע"ב). מה פירוש "משיצא חתן לקראת פלה"?

1. רש"י במסכת תענית (ו ע"ב) אמר "שירדו כל כך שכשהטפה נופלת יוצאה אחרת ובולטת כנגדה". והכוונה שהמים צפים על הארץ, וכשירדת טיפה משמים עולה כנגדה טיפה מהארץ (לפי חוק הנמיות). וזה כמו חתן שיוצא לקראת כלתו.

2. רש"י מביא פירוש שני בשם המורה שלו: "שהשווקין מקלחין מים, שוק מקלח וזה מקלח כנגדו".

3. ויש פירוש שמביא הר"ן ומובא בשולחן ערוך בשם הרמב"ם: "משירדו כל כך שרבו על הארץ שיעלו עליהם אבעבעות מן המטר וילכו זה לקראת זה".

כל הפירושים הם גם ביטוי של ריבוי מים שמתחברים זה עם זה וגם ביטוי של אהבה גדולה. חכמים העדיפו להשתמש בביטוי שצריך לפרש אותו מבחינה מעשית, אבל אי אפשר לטעות בו מבחינה רוחנית. גשמים צריכים להיות גם ביטוי של אהבה ולא רק של סיפוק צורך פיס. ביטוי שכולו נאמנות, שמחה והתעוררות גדולה.

הלל – כשבאים גשמים באהבה

את העובדה שגשמים הם ביטוי של אהבה אנו לומדים ממקרה שבו יש עצירת גשמים ועל כן גוזרים תענית. ההלכה אומרת שכאשר אנו גוזרים תענית ובעקבותיה יורדים גשמים, אומרים הלל הגדול רק אם הגשמים ירדו באופן של אהבה. והגמרא בתענית (כה ע"ב) מספרת: "שמואל הקטן גזר תעניתא וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה, פסבירין העם לומר, שִׁבְחוּ שֶׁל צָבוּר הוּא. אָמַר לָהֶם: אֲמֻשׁוּל לָכֶם מִשֶּׁל לָמָּה הַדָּבָר דּוֹמָה, לְעֵבֶד שֶׁמִּבְקֵשׁ פָּרֶס מְרַבּוֹ. אָמַר לָהֶם: תָּנוּ לוֹ וְאֵל אֲשֻׁמַּע קוֹלוֹ". ביאת הגשמים קודם הבקשה מלמדת שאלוהים רוצה שלא נמות בצמא, אבל לא רוצה לשמוע את בקשתנו. "שוב שמואל הקטן גזר תעניתא, וירדו להם גשמים לאחר שקיעת החמה. פסבירין העם לומר, שִׁבְחוּ שֶׁל צָבוּר הוּא, אָמַר לָהֶם שֶׁמֻּשָּׁאֵל: לֹא שִׁבְחוּ שֶׁל צָבוּר הוּא, אֲלָא אֲמֻשׁוּל לָכֶם מִשֶּׁל לָמָּה הַדָּבָר דּוֹמָה, לְעֵבֶד שֶׁמִּבְקֵשׁ פָּרֶס מְרַבּוֹ, וְאָמַר לָהֶם, הַמֵּיתוּנוּ לוֹ עַד שִׁתְּמַקְמַק וְיִצְטָר וְאָחֵר כֵּךְ תָּנוּ לוֹ". גם כאן אין בגשמים היורדים סימן של אהבה.

נשמת כל חי שמחה בגשמים

מי שאין לו שדה - מודים אנחנו לך

ההודאה של "מודים אנחנו לך ה' אלוֹקינוּ על כל טיפה טיפה" - היא הודאה של מי שאין לו שדה פרטי או בשותפות (רמב"ם הלכות ברכות פ"י הלכה ה', ושו"ע סי' רכ"א סעי' א', ב'). נוסח ההודאה כולל חלקים נרחבים מ"נשמות כל חי". הסיבה הפשוטה היא ש**בירידת הגשמים כל החי על פני האדמה שמת. כל העצים וכל העשבים. מולם שרים, כל החיות וכל הבהמות, והאדם שמודה הוא להם לפה.**

אמנם ריבוי ההודאות הוא לא רק בגללם. הוסיף על כך הבית יוסף (אורח חיים סימן רכא) בשם הרב רבי מנחם טעם לאמירת חלקים מ"נשמות". **"מפני שבסיבת הרעב בני אדם יוצאים ללסטים ולשופך דם נקי וכן בסיבת הרעב חללים באים לעולם לכך תקנו לומר מחרב הצלתנו ומדבר מלשנתנו ומחללים רבים דיליתנו".** רוצה לומר כי חסרון הגשמים גורם לאנשים לרצוח זה את זה. "ללסטים ולשופך דם נקי".

תודה על הברכות (באירן ובסוריה)

בהקשר זה צריך להזכיר כי זה מה שקורה בשנים האחרונות בסוריה ובאירן. על פי דעת מומחים, המהומות בסוריה פרצו כאשר "גרעין התסיסה צמח מעשרות אלפי פלאחים מובטלים שעזבו את שדותיהם וכפריהם ונדדו לדרעא, בעקבות שנות הברצות" (ויקיפדיה סוריה). לפי השירות המטאורולוגי של איראן, ב-97% מהמדינה סובלים התושבים במידה זו או אחרת מברצות. **"אף שאיראן כבר ידעה בצורות בעבר, כעת היא חווה את הברצות הקשה והממושכת ביותר שפקדה אותה ב-30 השנים האחרונות"** (ויקיפדיה אירן).

הצער שישיראל סבלה מהברצות בשנים האחרונות הוא כאין וכאפס לעומת הרווח הגדול שהרווחנו בהצלת חיים של יהודים שניצלו בזכות המהומות שמעסיקות את אויבינו הרעים בביתם. לשמחתנו, ה' חנן אותנו בדעת, כך שבמדינת ישראל לא הורגשה כלל הברצות בבתים. גם בשדות היא לא הזיקה יתר על המידה בזכות התפלת מים וטיהור מי שופכים. אם נשווה את הצער הזה לעומת הצער שהיה עלול להיות לנו מסוריה ואירן כשאין בהם מהומות, ההנחה היא שכל אזרחי ישראל יעדיפו את צער הברצות על צער השכול ב"מ".

מי מברכין על הגשמים?

המצטער מברך

בשו"ע (רכא) כתוב שההודאה הזאת לא נאמרת בכל פעם שיורדים גשמים, אלא רק כשהיו בצער מחמת עצירת הגשמים. ולכן אומר הרמ"א: **"ומה שאין אנו נוהגים בזמן הזה בברכת הגשמים, משום דמדינות אלו תדירים בגשמים ואינן נעצרים כל כך".** ולכן גם אם הם נעצרים אין בכך צער, וכשהם חוזרים לא אומרים את ברכת הגשמים הללו.

השמוח מברך

אמנם לשון הרמב"ם היא **"יורדו גשמים רבים - אם יש לו שדה מברך שהחיינו ואם היתה שלו ושל אחרים מברך הטוב והמטיב ואם אין לו שדה מברך מודים אנחנו לך ה' אלהינו על כל טפה וטפה שהורדת לנו ואילו פינו**

מתי אומרים הלל? רק כאשר אנחנו מבקשים ומיד יורדים גשמים. באופן זה אנחנו גם מקבלים גשמים וגם רואים שה' אוהב אותנו. **"לְשִׂמּוּאֵל הַקָּטָן שֶׁבָחוּ שֶׁל צָבֹר הִכִּי דְמִי? אָמַר 'מְשִׁיב הָרוּחַ' וְנִשֵּׁב זִיקָא, אָמַר 'מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם', וְאֵתָא מִטְרָא".**

גשם של אור

זו הסיבה שבגללה כל אחד מאתנו מרגיש שמחה בשעת ירידת הגשמים. לא מדובר רק על חיסכון בכסף של מתקני ההתפלה של המים. מדובר בתחושה כי מדובר כאן באהבה. אלוֹקים הסיר את כעסו מאתנו ואוהב אותנו. ואם יש כל כך הרבה גשמים, יש כאן הרבה אהבה.

בעל הבן איש חי כתב בספרו "בן יהודה" (על מסכת תענית דף ו') בשם האר"י ז"ל כי כשאנו רואים גשמים יורדים, אנו רואים את הצד הגשמי של השפע שיורד משמים, את הגשמיות. אבל באמת הגשמים הם תוצאה של השפעת חיים רוחנית מהשמים דרך הגשמים. ובלשון האר"י ז"ל **"יורד עם הגשמים מלמעלה כוח אור".** הגמרא אומרת את הדברים הללו במילים של גמרא: **"אָמַר רַבִּי תַנְחוּם בַּר חֲנִילָא, אֵין הַגְּשָׁמִים יוֹרְדִים. אֵלָא אִם פּוּ נִמְחַלּוּ עֲוֹנוֹתֵיהוֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שְׁנֶאֱמַר (תהלים פה) 'רִצִּית ה' אֶרְצָךְ, שִׁבְתָּ שְׁבוֹת יַעֲקֹב, נִשְׂאתָ עוֹן עַמֶּךָ, פָּסִיתָ כָּל חַטָּאתָם סִלָּה".**

הודאה על גשמים

הטוב והמטיב - כשיש שדה עם אחרים

המשנה בברכות (נ"ד ע"א) אומרת: **"על הגשמים ועל בשורות טובות אומר: 'ברוך הטוב והמטיב'".** ובגמרא (נט ע"ב) הדברים יותר מורחבים ומפורטים. שם הגמרא אומרת שברכה זו של **"הטוב והמטיב"** אומר אדם שיש לו שדה ביחד עם אחרים. כמו מושב שיתופי או קיבוץ, או סתם שני שותפים. שהגשם הוא טוב לו וטוב גם לאחרים (שו"ע רכא). ויש אומרים שכל בעל שדה שיש לו אישה או בנים יברך **"הטוב והמטיב"**, שהרי זה טוב לו וטוב לבני ביתו (משנה בורה רכא ושער הציון). וכן משמע שם בגמרא.

שהחיינו - שדה בפני עצמו

רוב הפוסקים סוברים כי מי שיש לו שדה בפני עצמו מברך ברכת **"שהחיינו"**, כמו כל דבר שבא לאדם והוא שמח. שהרי הוא רואה את שדהו כשהוא מושקה במים ויש לו שמחה בלב (וכן פסק השו"ע או"ח רכא ס"ע ב).

שואל הרא"ש: למה יברך **"שהחיינו"** ולא **"הטוב והמטיב"**? הרי כל ירידת גשמים היא טובה כללית. שהרי תמיד הגשמים הם טוב לאדם וטוב לסביבתו. **"ולא נהירא מה שכתב שצריך שיהיה לו עמו שותף בקרקע דהא כיון שיש לו קרקע כל שכניו משותפים עמו"** (סי' טו). לכן פסק הרא"ש כי אלו שיש להם קרקע - מברכים על גשמים רק **"הטוב והמטיב"** ולא **"שהחיינו"**, בין אם יש להם קרקע בנפרד ובין אם יש להם קרקע בשותפות.

דעת השו"ע היא דעת הר"ף והרמב"ם, והיא פשט דברי הגמרא, שרק על שותפות של יהודי בקרקע מברכים **"הטוב והמטיב"**. הטוב - ל. והמטיב - לאחרים. והסביר הביאור הלכה: **"דאף על גב דגשם זה הוא טובה גם כן לכל העולם, שהרבה אנשים יש להם שדות. מכל מקום לא שייך לברוכי 'הטוב והמטיב' דבעינן שיהיו שותפים עמו גופא בטובה זו שהוא מברך עליה".** הם צריכים להיות שותפים ממש בקרקע, ולא רק שותפות כללית בשמחה (רכא ד"ה שאינו). וכך אנו נוהגים, ולא נוהגים לברך בשם ומלכות.

סיפורים על הרב זצ"ל

וְהָיָה לָכֵן יֵרָאִי שְׁמִי שָׁמַשׁ צִדְקָה

משפחת ספרא ידועה בתרומות הנדיבות שלה לבתי כנסת ולספרי תורה ברחבי הארץ. הפעם התרומה שלהם הייתה מיועדת לחמישה ספרי תורה שהיו אמורים להיכנס לבית כנסת בשכונת רמות בירושלים. התורמים הנדיבים תרמו גם את ספרי התורה המהודרים וגם ארון קודש מהודר. אל תהלוכת הכנסת ספר התורה הם הזמינו את הרב מרדכי אליהו זצ"ל, שהוקיר מאוד את פועלם, על מנת שיכבד את המעמד בנוכחותו, ואותי שאביא להם מכונת שתסיע את ספרי התורה המהודרים.

דא עקא, ביום המיועד לצעדה המרשימה נפתחו ארובות השמים והגשמים ניתכו בעוז בחוצות ירושלים. כיוון שהייתי ממונה על העברת ספרי התורה, דאגתי מאוד והכנתי פרוכת להגנה על ספרי התורה מהגשמים. כשהגעתי לבית הכנסת שממנו יצאו ספרי התורה ראיתי כי הגשמים עזים והפרוכת לא תעזור במאומה, ברגע קטן היא תישטף והמים עלולים לפסול את ספרי התורה. כשהרב אליהו זצ"ל ראה את עוגמת הנפש שהייתי שרוי בה, הוא אמר לי לא לדאוג, בסופו של דבר הספרים לא יירטבו כלל וכלל. לא הבנתי איך ייתכן שהם לא יירטבו, אבל כשהגיע זמן הספרים לצאת לדרך ראיתי דבר פלא. הגשמים נעצרו והשמש שלחה את קרניה המאירות. כך התקדמנו לכיוון בית הכנסת שבו אמורים הספרים לשכון כבוד, ואני כל הזמן חושש שמא יחזרו הגשמים, שמא כדאי למחר. הסתכלתי על מרן הרב אליהו זצוק"ל וראיתי שהוא לא ממהר כלל. הבנתי שאם הרב רגוע, גם אני יכול להיות רגוע, כנראה הוא יודע דבר שנסתר מאתנו. כאשר התקרבנו לבית הכנסת שוב התקשרו השמים בעבים, והנה אך דרכה רגלנו בשערי בית הכנסת חזרו ונפתחו ארובות השמים והגשם ניתך ארצה בעוז. הבטתי בפניו של הרב אליהו זצ"ל, וראיתי בהן שמחה גדולה. התבוננתי היטב, ובפעם הראשונה הבנתי מהו "רצון רבאי יעשה וְאֵת שְׁנֵעֵתָם יְשַׁמֵּעַ וְיוֹשִׁיעֵם".

מלא כו' עד הן הם יודו וישבחו ויברכו את שמך מלכנו ברוך אתה ה' אל רוב ההודאות והתשבחות". ומשמע מלשוננו שההודאה הזאת על הגשמים לא קשורה לצער של עצירת גשמים, אלא בכל פעם שאדם רואה ריבוי גשמים ושמש - צריך לברך ולהודות על כך.

כל אחד מצפה וממתין על עת הגשמים

המשנה ברורה בבאיור הלכה כתב כי לדעתו גם השו"ע יודה כי בארץ ישראל מברכים תמיד על גשמים, אפילו אם לא הייתה עצירת גשמים. שהרי כולם שמחים בראייתם. "ואפשר עוד לומר דגם המחבר מודה לזה בא"י ונקט לשון זה משום דרצה לרמוז דבמדינות שהם תדירין בגשמים לא יברך ברכת הגשם רק כשהיו בצער מתחלה מחמת עצירתו וכמו שכתב בהג"ה אבל בארץ ישראל אפילו בסתמא הוא בכלל זה ששם כל אחד מצפה וממתין על עת הגשמים ומצטער על העדרו ושמה מאד בירידתו".

הרואה נילוס ושמה בראייתו - מברך שהחיינו

כן ניתן ללמוד מדברי הרבדב"ז, שכתב כי מי שרואה את הנילוס בעלייתו מברך עליו "שהחיינו". וכן כתב המשנה ברורה בשם הרבדב"ז (ח"א שיח): "הרואה נילוס כשהוא קטן וחוזר ורואה בזמן שהוא גדול ושמה בראייתו - מברך 'שהחיינו', אף דאין לו קרקע. כיון דהוא בא מזמן לימן והוא נהנה ושמה בראייתו, לא גרע מאדם הרואה את חבירו ושמה בראייתו דמברך 'שהחיינו'".

והוסיף כי מי שרואה את הנילוס בכל יום, אף דביום זה ניתוסף מים על יום שלפניו - לא יברך. מפני שהריבוי לא ניכר. ומסביר שם הרבדב"ז למה זה שונה מאדם שיש עץ פרי בשדהו ורואה כל יום - שהוא מברך "שהחיינו" כשהוא רואה את הפרי בשל לפני אכילתו. הרי גם הוא רואה את הגידול יום יום והריבוי לא ניכר. ומתוך שהמגדל פרי - הפרי לא ראוי לאכילה בעודו קטן, אבל הנילוס ראוי לשימוש גם כשהוא עולה מעט. ולכן כשהוא גר ליד הנילוס ורואה את עלייתו כל יום קצת, הוא לא מרגיש את השמחה כמו זה שרואה את הנילוס כשהוא מלא אחרי שראה אותו נמוך ולא שופע.

הרואה את הכנרת במלואה - יברך שהחיינו

לפי דבריו של הרבדב"ז יוצא כי מי שראה את הכנרת כשהמים בה מועטים, ובא אחרי החורף ורואה אותה מלאה - רשאי לברך שהחיינו. ואולם לפי הפירוש שהבאנו לעיל, אנשי טבריה והגרים סביבה, וכל מי שרואה את הכנרת שהיא עולה מעט מעט - לא יכולים לברך שהחיינו, כי המילוי לא ניכר להם יום יום כמו שניכר לאלה שבאים מרחוק ורואים את ההבדל בין כנרת שהמים בה מועטים לכנרת מלאה.

וכן הדין במי שרואה מי שיטפונות של נחלים שהיו יבשים או שהיו דלים במים - וכעת הוא רואה אותם שופעים מים בשפע רב - יכול לברך שהחיינו על מי השיטפונות הללו לא פחות מאלה שמברכים על הנילוס, לפי הרבדב"ז. וכל שכן, ששם הם מברכים על שפע מים של חוץ לארץ, וכאן אנו מברכים על שפע של ארץ ישראל, שהוא פי כמה וכמה יותר חשוב ומעולה. והוא מלמד אותנו על אהבת ה' יתברך שמו ויתעלה.

ברכה בלי שם ומלכות

ויש חולקים ואומרים שלא מברכים על כך בשם ומלכות. ובכל מקרה חייבים להודות על הגשמים בכל פעם שהם יורדים, ובמיוחד כאשר שמחים בהם. ואם יאמר "נשמת כל חי", תבוא עליו ברכה. מהגמרא בירושלמי אפשר ללמוד על כמה סגנונות של הודאה.

הודאה על הגשם בסגנון אישי

תודה על כל טיפה וטיפה שמפוזרות בשווה

הגמרא בתלמוד ירושלמי (ברכות סה ע"ב) מספרת בשם רבי יהודה בר יחזקאל, שסיפר על אביו שהיה מברך על ירידת גשמים בלשון זו: "יתגדל ויתקדש ויתברך ויתרומם שמך מלכינו על כל טיפה וטיפה שאת מוריד לנו שאת ממניע זו מזו". והפירוש הוא שהטיפות שם מפוזרות ולא מרוכזות ולא מתנגשות זו בזו. כדי להבין את הפירוש של דבריו צריך לדעת כי אחד היעדים של יצרני הממטרות הוא לחקות את האופן שבו יורדים הגשמים על הארץ. שהפזור של הגשם הוא אחיד בכל מקום שבו יורד גשם.

הגומל לחייבים טיפות

הגמרא מומשיכה ואומרת שם, כי רבי יוסי בר יעקב בא ממקום ששמו "בקררא" ופגש את רבי יודן שבא מ"מגדליא". תוך כדי הפגישה שלהם בדרך ירד גשם. שמע אחד את חברו מברך: "אלף אלפין וריבי ריבון חייבין להודות לשמך מלכינו על כל טיפה וטיפה שאת מוריד לנו שאת גומל טובה לחייבים". שאל אותו: מנין לך הנוסח הזה של הברכה? ענה לו: כך היה רבי סימון מברך על ירידת גשמים. הכוונה בברכה זו היא שהגשם יורד לטובים ולרעים כאחד. "טוב ה' לכל ורחמינו על כל מעשיו" וזו גדולה יותר מ"טרף נתן ליריאי יזכור לעולם בריתו". מהגמרא הזאת למדנו שיכול אדם להודות בלשוננו על כל מה שהוא רואה את שבח המעלה של הקב"ה בעת ירידת הגשמים ובכל עת. שירגיל אדם את עצמו להודות לה' ערב ובוקר וצהריים. ויהי רצון ונזכה כי אל חי יפתח אוצרות שמים. ישב רוחו יזלו מים. ויתקיים בנו: אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, גָּדוֹל יוֹם הַגְּשָׁמִים, שְׁאֵפְלוּ יְשׁוּעָה פָּרָה וְרַבָּה בּוֹ, דְּקֵיבִי, "תפתח ארץ ויפרו ישעי" (תענית ז). אמן ואמן.

המעוניינים לקבל את העלון במייל או מידע על שיעורים נא לשלוח פרטים במייל harav52@gmail.com או sms 058-4525200 | לשכת הרב | [f](https://www.facebook.com/lehamant) | להזמנת ספרי מרן הרב מרדכי אליהו זצ"ל 02-6521195 | שמואל אליהו

האחים דויטש תעשיות טקסטיל איזור התעשייה קרית מלאכי	קונדיטוריה האחים עיני בני ברק. כשרות למהדרין איכות ועבודה עברית	בית הדין לדיני ממונות "דרכי הוראה" בבית המדרש של מרן הראשון זצוק"ל טל. 02-6514399 פקס. 02-6536842	הפצת "קול צופין" הפצה שבועית של עלוני פורשת שבוע לבתי כנסת בכל רחבי הארץ יוסי בן-דוד 03-6106329 05228908518@gmail.com	שיווק עופות בכשרות מהודרת עם כל החומרות וההידורים של "בד"ץ דרכי הוראה" מסירה של מרן הרב מרדכי אליהו זצוק"ל במסגרת שיתוף פעולה עם "דרכי הוראה לרבנים" טל. 058-6316969 058-79-995-995
---	--	--	--	--

עיצוב, עריכה והפקה: עטרת טל. 02-6519520 פקס 02-6522107 דוא"ל ateret12@neto.net.il